

# AZ ÉSZAKI FAL (X.)

*Regény*

DRAGAN VELIKIĆ

29.

A téli fagyok idején Olga nem hagyta el a lakást. A falakon operaáriák szűrődtek át. Dmitrij hozzáfogott a reggeli gyakorláshoz. Olga a konyhaablakból nézett le a Matrozenszergasszra meg a kék postatargoncára a járdán. A postás gyorsan végigjárta a Tengerész utcát.

Amikor lement a bejáráthoz, a postaládában levelet talált. Ráismert az édesanyja kézírására. A szülei is megírták, amivel tele voltak az újságok meg a tévéhíradók: az infláció Szerbiában többmillió százalékos, a német márka árfolyama naponta háromszor változott, a pénz annyit ért, mint a konfetti.

A nap folyamán Olga egyre többet gondolt szülővárosára, s elérzékenyülve egy orosz árián, melyet Dmitrij egész délután fűjt, elhatározta, hogy néhány napra leruccan Belgrádba.

Zúgolódva bár, Andrej végül beleegyezett, hogy december elején a neje meglátogassa a szüleit. Olga nem tudta megmagyarázni, honnan ez a váratlanul felébredő vágy, hogy tél közepén belgrádi levegőt szívjon. Meglehet a festmény, A víz alatti város miatt, hisz a hálószoba nyitott ajtaján át mindennap ráesett a szeme. Gondolatban már az Avala expresszben ült. Ez pedig bármelyik vonat lehet, amely ebben a században országokon robog át, amelyeknek a határai olyan likacsosak, akár csak az ablak függönye, amikor éjszakának idején a szerelmespárok kiugranak az ágyból, és meztelenül kémlelik a sötétséget.

December elején egy reggel Olga meg Andrej kitaxiztak a Südbanhofra. A szerelvény föl van fűtve, s a meleg majd csak akkor szökik meg a rosszul záró berendezéseken át, amikor a vonat elindul. A behavazott

magyar síkság felidézi Olgában a háború utáni zord éveket, amikor Pavle bácsi szelte a Mura jeges hullámain. Egyedül van az első osztályú fülkében. Szórakozottan nézi a tájat. A fülkébe belép a magyar vámos, ő Gyórtól kezdve járja végig a szerelvényt, és a Jugoszláviát sújtó blokádnak miatt ellenőrzi az utasok poggyászát. Udvarias, maga emeli le és teszi az ülésre Olga bőröndjét. Figyelmesen nézi át a cuccot. Amikor kezébe akad a parfümös üvegeket meg a toalettszappanokat tartalmazó tasak, két mintapéldányt kiválaszt magának, majd kérdő pillantást vet Olgára. A fiatalasszony bólint. A vámos rutinos mozdulattal bekebelezi a zsákmányt.

Az Avala expressz utasai agyonfagyva, a szokásos százvalahány perces késéssel futnak be a bežanijai alagút sötétjébe. A peronon a szülei várják Olgát. Valamiféle szédült népség bóklászik a latyakban meg az elpiszolódtott hóban. Áltaxisok vívnek közelharcot a ritka utasért.

A hazafelé vezető úton Olga a bérkocsi ablakán keresztül szemléli az üres kirakatokat, a hosszú sorokat, az eltorzult arcokat. Majd csak a szobájában sóhajt fel megkönnyebbülten.

Másnap reggel, amikor szemügyre veszi az ismert tájékat, a legközelebbi sarkon új biztrót fedez fel. Tulajdonosa Vasiljević felügyelőnek, valamikori társbérőjüknek a fia. Vastag lánc díszel a fiatalember hanyagul kigombolt inge mögött a mellén. Rövidre nyírt hajával, egész fizimiskájával és gesztusaival arra az embertípusra emlékeztet, amelyből a legtöbb van az újságokban, a televízióban, a minisztériumokban.

A szipolyozás már jó ideje tart, mondta édesapja az ebédnél. – Az eltelt hat hónapban, amióta elmentél, fogalmat alkothattunk magunknak arról, milyen mélyre lehet süllyedni. De a zuhanás folytatódik.

Olga azokban a napokban sorra látogatja barátait. Benéz a Központi Könyvtárba is. A szegénység áporodottsága lépten-nyomon. Szülei mármár nyomorognak, és Olga gyakran vált német márkát hazai pénzre a Vasiljević fiú biztrójában.

Életem végéig meg leszek elégedve, ha legalább kenyérré meg tejjé futja, mondja az édesanyja. – Ezt az eredményt mutathatja fel ez az uralom, amelynek tele van a szája a szerbséggel.

Mért nem engedik meg nekik, hogy még gyermekkorukban kitombolják magukat? – morfondírozik fennhangon az édesanya, miközben a tévé képernyőjén a vezér fényképét nézi, aki sötétben mered a semmibe, miközben a bemondó a szöveget olvassa. Ez a puffedt arc, ez a szúrós

tekintet, melyet semmiféle smink nem tud elkendőzni, egy pillanatra megbénított Olgában minden gondolatot.

S most ők hárman, ki-ki a maga tudatkamrájában, elgondolkodik a Történelem folyásán.

A kisdud titkaik poggyászával járják a világot forradalmárok, akiknek pincéiben viszonzatlan szerelmek parázslanak, szobafestők, akik híres festőművészeknek álmodják magukat, fehér öltönyben feszítő, girardi kalapos lakatosok, füstös kávéházakban vastag kártyacsomagból kihúzott nagy eszmék apostolai.

A Belgrádban eltöltött tíz nap alatt Olga többször kint vacsorázott barátaival, sétálgatott a városban, amely most egy másik előadásnak adta kölcsön kulisszáit. Nem ismeri föl sem a kulisszatologatókat, sem a színészeket. Előérzete azt súgta, hogy egész eljövendő életét a Közép-Európa tájait uraló bandák fogják meghatározni. A Noé bárkájának szegélye néhány száz kilométerrel keletebbre került. Nemzete pedig, melyhez tartozott, elrugaszkodott ettől a szegélytől, és menekült onnan.

Olga mindent elolvas az újságokban, még a gyászjelentéseket is. Fiatal emberek esnek el nem létező harctereken. A nekrofilia zuhatagai árasztanak el egy tudatot, amely mindig szabadságszeretőnek mondta magát. Ismét divatba jöttek a kitüntetésekkel agyondekorált, elaggott frontarcosok.

S Olga ekkor is Borisra gondol. A belgrádi aszfaltról tekintve Bécs ragyog, de ez nem az a ragyogás, amely melenget. Olyan ő, akár a légy két ablaküveg között, a dupla ablak légüres terében. Magasan hordott hasában pedig egy élet lüktet, akinek nincs beleszólása, hogy milyen új színházat akar.

Elutazása előtti estén, az egyik belgrádi étteremben, Olga felfigyel a kockafejekre az asztalok körül, a maffiózók aranyláncaira, a jónevű újságírók társaságában üldögélő gonosztevőkre. Minden összekeveredett. Ebben a blokádban, a világtól való elszigeteltségben az élet csak merő imitáció. Mégis, Olga szereti városának kulisszáit.

Belgrádot mindig mindenki szerette, mondta az édesapa. – De ebben a háborúban elveszítette ezt a rokonszenvet. Pár ezer tiszta lélek nem mentheti meg egy milliós város becsületét.

Mit gondolsz, van olyan város, ahol több van belőlük? – kérdezte Olga.

A papa hallgat.

A finom struktúrák hanyatlásnak indulnak. A rozoga autóbuszok, a retkes nyakak és a kockafejek pókhálóként hálózzák be Belgrád egét.

S miközben egy szürke, decemberi délben a vonat átdöcög a Száván, Olga belelappoz az egyik napilapba. Egy békaarcú nőszemély néz vissza rá a fekete-fehér fénykép szürkés raszteréből. Olga valamiféle Feljegyzéseket olvas. Csupa együgyűség és butaság.

A vonat befut Újvidékre. A peronon csempészek, katonák és gépisztolyos rendőrök. A blokád második esztendejében Szerbia hulladéktelepre emlékeztet.

A Belgrádban töltött tíz nap legnagyobb meglepetése Olga számára az a tapasztalat volt, hogy legjobb barátai is mennyire megváltoztak a kiközösítés miatt. Sötét pogánykodásba süllyedtek, a pravoszlávságról azon a tömjénfelhőn keresztül beszéltek, melyet mosatlan hajú, dühödt pópák füstölői pöfögtettek az orruk alá. A valamikori rockerek terepszínű egyenruhába bújtak. Olgát elfogta a szégyenérzet az efféle színváltások miatt, szégyenérzet, hogy az ikonok előtt kaméleonok hajbókolnak, szégyenérzet amiatt a magyar vámos miatt is, aki olyan tökélyig fejlesztette a zsarolás módszereit, szégyellte magát Kelet-Európa nyomorzuhatagai előtt, mely hajdani birodalom végre szembe-sült bukásával.

A papa a tiszta halmazállapotokhoz fűződő kétségekről beszélt. – Még a vegytiszta víz sem egészséges. Szerbiában még mindig megoszlás van. Mintha nem múlt volna el kétszáz év. Ez a nép imádja a kazánt, az egyenruhászagot, a lövészárkok sarát, a csajkát meg a vezért. Lévén, hogy mint a tyúknak, nincs emlékezete, a lapok meg a tévé minden reggel úgy sulykolja a fejébe, hogy mi történt előző nap. Márpedig mindig akad egy aforizmafარagó, aki minden létezőt relativizál, és még magasabbra duzzasztja a méltóságjeltség mesterséges tavát.

A puha és termékeny paraszti tudatra a bolsevik spachtlitől felrakott rétegek romboló hatása nagyobbban bizonyult Belgrádban, mint Prágában. Olga édesanyja a négy évtizeddel korábbi vibrációkat ismerte fel újból. Csakhogy az új „felszabadítók” nem voltak egy személyben győztesek is, és a partizánokkal ellentétben, bensőleg megrendült, kétségbeesett és beteg emberek voltak.

Van olyan bankett, ahol a szakadékokat kéznyújtással hidalják át. S az áldozatokról kiderül, hogy hiábavalók voltak. Mindazt, ami nem akaródzott, úgy könyvelik el, hogy nem lehetett. Aki lebecsüli ezt a

pillanatot, aki nem hódol be neki és elutasítja a segítő kezet, annak az örök vesztes sorsa jut osztályrészéül.

Olga tíz napon át babusgatja könyveit és talizmánjait. Kísértetekkel a háta mögött érkezik meg északra, a bécsi Déli pályaudvar landolási fényeinek kettős sorfala között.

### 30.

Az asztalon Boris levele várta. Mondatai nyomán a mollardgassei lakás benépesült a Capetown, Afrika sarkantyúja sziklaszirtjeinek körvonaláival, Boris ugyanis lefényképezte őket, és a fényképet elküldte a levélben. Egy építkezési vállalatban talált munkát. Szobafestőként dolgozik. Hát a festészet? Egyelőre vázlatokat készít, és issza a vékony afrikai borokat. Amikor behunyja a szemét, valamelyik bécsi „heurig”-ba képzeli magát.

A mollardgassei lakásba beköltözött Afrika. Olga haladéktalanul válaszolt, leírta váratlan látogatását Belgrádba. Levelében azt a várost építette, melyet Boris víz alattinak festett meg.

No, és Andrej? Ő mit épített?

Nehezen viselte el a tíz napot Olga nélkül. Irén Tirolban volt, s Andrej örült, hogy ezt éppen így rendezte a véletlen szeszélye. Az Olga méhében növekvő magzat erőt adott még egy újrakezdéshez.

A doktor úr hat után rendszerint a karlsplatzi görög étteremben vacsorázott. Bécsben mindenki Boszniáról beszélt. A történelem útjainak és útvesztőinek magyarázatában újfent elő lehetett venni a szarajevói merényletet, miközben az annexiókat gondosan kiradírozták, mintha nem is lettek volna sem 1908-ban, sem pedig harminc évvel később.

Andrej nem szerette a parádékat, a sörözőket és a stadionokat. Bécsben, gondolta, megszökhet azok elől, akik szerelmesek a lobogókba, alattuk sóhajtoznak és nőnek fel. Úgy gondolta, az olyan embereknek, akiket zászlók és himnuszok, nemkülönbén a vért csillogása és a trombiták harsogása hidegen hagynak, Bécs otthont nyújthat.

Andrej átvette az anatómiagyakorlatokat, hajszálerék, ínszalagok és izomkötegek tömkelegével találta magát szemben, és föltette magában a kérdést, hol van itt az a képlékeny tudat, ahol a gondolat születik?

Olgát az erőteljes testéért és a melankóliájáért szerette meg. Feleségének azt a benső szükségletét, hogy a tudományban mutasson fel teljesítményt, úgy élte meg, mint ami szüntelenül veszélyezteti kettejük nyugalma. S csak akkor könnyebbült meg, amikor Olga teherbe esett. Andrej sziklaszilárd kitartással tette le egymás után a vizsgák hosszú sorát, minden idegszálával arra a dédelgetett tervére összpontosítva, hogy egypár év múlva a saját magánrendelőjének nyugalmas öblébe hajózik. Készen állt rá, hogy útlevelet cserél, hogy osztrák polgár legyen, hogy egy pillanatra odaálljon egy másféle lobogó rongy alá, mert a zászló – akár a függöny a szállodai szobában, melyet kedve szerint változathat. Az ország is csak egy szálloda. Ha nem felel meg, bármikor másikat kereshet.

A hotelszobák szaga temetőszagra emlékeztet.

### 31.

Mint amikor egy váratlan délutáni szundítás után, amely néhány percre megzavarja időérzékünket, majd verejtékcساتok hajjal fölserkenve nem tudunk tájékozódni a térben sem, azaz a napnak abban a szűk kalitkájában, mely a tudatosan élt élet illúzióját kelti, azonképpen egy havas decemberi reggelen, a Burgszínház közelében, a Josefstädter utca sarkán levő Achilles Cafében, Rita fülét is megütötte egy mondat, mely átcikázott tudatán. Elmúlt az élet, így hangzott ez a mondat.

A cafében alig néhány vendég lézengett. Még csak tíz óra volt. A Burgba menet Rita gyakran betért az Achillesbe, hogy átlapozza az újságokat és megigyon egy kávé. Mi történt? Talán a közeledő karácsony, hogy még egy év elmúlt a fejünk fölött, az terelte gondolatait vakvágányra, oda, ahol a kitolatott vonatokat hagyják kihűlni az út végén? Mert bármennyire is kérlelhetetlen az idő múlása, vannak pillanatok, amikor elborzadva ébredünk ennek tudatára, amikor pánikba esve állapítjuk meg, hogy vonásaink megváltoztak, hogy a bőrünk furcsán viselkedik, hogy töredeznek a körmeink, a hajunk meg hullik.

Azon a reggelen Rita egyszerűen megállapítja, hogy élete hatodik évtizedének közepén csupa véletlenek irányította életet él. Mindig szófogadóan alávetette magát a különféle rituáléknak, a város pedig, ahol lakott, a rend és a biztonság erőteljes csipkészetével szolgált minden magányos léleknek. Munkájába feledkezett, s miközben jelmezekkel

meg színpadképekkel bíbelődött, tréfát űzött az idővel. Tibor a házasságban megkettőzte magát, Ritát viszont magára hagyta. Önzésük, kinek-kinek az önzése, finom formákat, pontosan megállapított viselkedési szabályokat öltött. Azt az űrt, melybe egy új lénynek kellett volna beköltöznie, hogy erejével összeboronálja őket, a teniszezés, szaunázás, a medencei úszás, hegymászás és vitorlázás órái töltötték ki.

Elmúlt az élet, hajtogatta magában Rita.

A cigaretta parazsa volt az egyetlen fényeskedő pont annak a reggelnek a komorságában. A felismerésben, hogy ő még csak a felénél tart annak az életútnak, melyet Márta megélt, nem talált semmi vigasztalót. Mert Mártának megvolt az a képessége, hogy – noha nyugtalan időkét élt – megőrizze az élettől való megittasultságát. Rita, ellenben, minden oldalról csak annak a göngyanyagnak az erőteljes szorítását érezte magán, amely rabul ejtette az életét. Előző nap Márta szobájából áthozta a kínai paravánt. Amikor belépett a házba, szülei nem vették észre, hogy megjött. Annyira belemélyedtek bábuikba. Rita egész gyermekkorát törpék, óriások, pojácák, boszorkányok, jóságos tündérek és királyfiak népesítették be. Ez a világ határozta meg életpályáját. Úgy érezte, nem is tudna mást csinálni. Szülei világeletükben színházi bábukat készítettek, s most, aggkorukra is mindennap ott látják kezük munkáját a nappali szoba vitrinjeiben.

Elközelgett az idő, amikor búcsút kellett mondania a kávéháznak, és elindulni munkahelyére, a Burgba. Hirtelen megkívánta a régi baráti társaságot, tüstént el is határozta hát, estére indítványozni fogja Tibornak, hogy az idén otthon szilveszterezzenek a barátaikkal. Éjjél után majd kivonulnak a Stefanplatzra, akárcsak a korábbi években.

## 32.

Szél. Gyakorta fújt Bécsben a tágas Gürtelen végigsöpörve. Olga erőteljes rohamokként észlelte az Europlatzon. A Bécsi-erdő felől fújt, amely félkörben övezte a várost.

Olga egy pillanatra megállt, és felhajtotta a köpenye gallérját. Ez a jeges szél elhessentette az ősznek még a gondolatát is. A télies korai alkonyatban Olga a palotasorok kivilágított ablakaira emelte tekintetét, és egy lámpa sárga fényköréről ábrándozott, mely annyira elérhetetlen számára, a fénykőről, amely feszült lényének visszaadná a nyugalmat.

Mert – nem volt sehol, nem volt sem Belgrádban, sem Bécsben. A kivándorlás gondolatát elvetette, a szónak még az említésétől is undorodott, micsoda semmitmondó élettrajzi toldalék! Az ő szenzibilitása, polgári neveltetése vándorolt ki. Ezekben a napokban megszűnt vásárolni a belgrádi lapokat. A parlagiasság lávaként temette be városát, a víz pedig, amelyben úszott – a gyermek- és ifjúkora – halastó vala, a téresség délibábja, amely az első puska lövésekre és az ország széthullásával úgy elpárolgott, mint a vízcsepp. Ami csak lélegzett ebben a halastóban, világgá ment. Olga már csak szikkadt lepedéket és nyálkát talált.

Ó, igen, a tenger virágzott akkor, a hullámok zöld taraja, mely egy ősszel elborította a portorozi partot.

Olga meghasonlottan kóborolt a bécsi utcákon. Mért van az, hogy nemzete mindig előlről kezd, emésztődött. Mért, hogy mindig putzerok tukmálják rá magukat elitként? S apja hangját hallotta. Európaiság? Az egyén könnyűszerrel lép át akár századokon is, de egy nép? Nem, a nemzetek képtelenek korokat átugorni.

De én már nem hiszek abban, hogy a történelem folyamán annyira ártatlanok lettünk volna, hallotta újból az apját. Azt hiszem, népünkbe, mely háborúskodással közeledett Európához, rengeteg hazugság ivódott, márpedig éppen azok vezették félre, akik uralkodtak rajta. Ma is úgy van, hogy akiket dicsőítenek a szerbek, azok hazudnak legtöbbit. A mi tragédiánk, hogy sohasem törődtünk a csomagolással, a formával, pedig anélkül semmit sem lehet az utódokra átörökíteni, legfeljebb csak annyit, amennyi a betyáros gatyakorcba, a mély zsebekbe meg a fölkapott köténybe befér.

A Belgrádban töltött utolsó napja verőfényes volt, s Olga a Központi Könyvtár-beli barátnőjével sétát tett a Kalemegdánon. Visszafelé jövet, a Mihály fejedelem utcában, szembetalálkoztak a szakállat növesztett íróval, Olga irodalmi rendezvényeinek gyakori vendégével, aki alig ismerte meg őt. S akkor, amíg egy negyed órát cseverészték az utcán, az író végigment mindazokon a regisztereken, amelyeken egy piti lélek végigskálázhat, az arroganciától kezdve, merthogy, istenem, ő szereti a nemzetét (elkerülte, hogy azt mondja, a városát, mert csak egyetemi éveiben került Belgrádba), addig, hogy na, és te, mit csinálsz ott azoknál az osztrákoknál? Olga egy mosollyal hűtötte le az ipse sziporkázását. Ez a tehetséges író úgy maradt meg emlékezetében, mint aki ordítózá-



sával lyuggatja ki hallgatósága dobhártyáit, utána pedig apró mandula-szemeivel egy-két másodpercig körbefürkészve leste, hogy hangoskodása mekkora hatást keltett.

A beszélgetés első tíz perce után Olgának megvilágosodott, hogy ez a valamikor megvesztegethetetlen, rátarti író, most, azért a csöppnyi dicsőségért cserébe, mindenféle fajzatnak kezet nyújt a banketteken. Minden kiegyenlítődtől a posványban. S ez a szakállas író, aki elutasítja, hogy a világot lássa hazájának, mert az ő világa az államhatároknál végződik, ez az író nyugodt lélekkel bitorolja majd egy Crnjanskinak vagy egy Kišnek az életrajzát, éjszakánként pedig a bugyellárisában élére rakesztja a bankókat, amelyeket ifjúkorában el sem akart fogadni.

A szakállas íróval való röpké beszélgetés során, miközben elhárította az invitálást, hogy üljenek le valahol, Olga ráébredt, hogy ahhoz a ritka emberfajta-hoz tartozik, amely abban a tudatban nőtt fel, hogy hazájának tengere, Alpeshegyvidéke és Pannóniája van. Hazulról tiszta helyzetet vitt magával a poggyászában, és évszázadok választották el az óvatos szatócstól, aki csal a mérlegen, a szatócstól, aki ikonként lélegzik az olyan belgrádi családok körében, amelyek polgárinak nevezik magukat.

Olga tudatában, amely tanulással csiszolódott Bécs színpadán, egy-egy réteggént hagyott nyomot Bled is, Ohrid is, Dubrovnik is, és – természetesen – Belgrád. Megértette, hogy individualistának lenni a legnagyobb eretnokség. Ugyan mit tudnak az ő hazájáról ezek a felületes emberek, a parázsló tüzek élesztgetésének ezek a specialistái?

S ebben múlik el még egy tél.

Andrej mindig fáradtan jött haza, majd vacsora után még tanult. Olga éjszaka a mennyezetre bámult, a maga szárazföldjét építgette a tengernyi vízben. Tenyerével időnként végigsimított magasan polcosodó hasán.

A konyhaablakból lelátott a behavazott Matrozengassé, a sínekre, melyek sötétlő kígyókként tekeregtek a hóban. Az utca végén pedig, a háztetők magasságában, a Pannonia Szálló bejárata fölött csúcsosodó üvegpiramisban karácsonyfa csillogott.

A várost járva Olga mind távolabbi negyedeket keresett fel. A bécsi villamosokban jó meleg van, és siklanak, mint a szánkó. Kellemesek a kávézók is, reggelente üresek és jótékonyan homályosak a télies opál-fényben.

Egy reggel, az épület előtt, Olga összefutott Natasával. Együtt léptek be a kapun, s amíg Olga kizárta a postaládát, a kislány kíváncsian megállt

mellette. Nem titkolta meglepetését, amikor Olga két borítékot emelt ki a rekeszből.

Nekünk senki sem ír, mondta Natasa. – Mi messze vagyunk.

Olga mosolyogva simogatta meg a kislány haját. A lépcsőn felfelé menet Natasát többször elfogta a köhögés. Kigyógyulsz a köhögésből, ne félj, mondta magában Olga megindultan, amíg utána nézett a lakásuk ajtaja mögött eltűnő Natasának. A köhögést is meg minden más nyavalyádat átvészeled, egyedül a megaláztatásokat nem. Viszont a megaláztatás a te legnagyobb erőforrásod, mondogatta magában Olga. Ha pedig felnősz, könyörtelen leszel, mert nem ismerted meg a gyermekkor gondtalanságát, amely bécsi pajtásaidnak olyan magától értetődően megadatik. Egy napon, talán, híres operaénekesnő leszel, de bárhová vet is a sors keze, miként a bűnös a büntett színhelyére, mindig visszajársz majd Bécsbe. Amidőn pedig szüleid egyszer jobblétre szenderülnek, és kiköltöznek valamelyik orosz temetőbe, emlékükre gyertyát gyújtasz majd a templomban, ahol énekkarok teremtik újjá az elveszett paradicsomot. Ó, szépségem, érett nőként látlak. A háborúk elvihartzottak, te pedig, a taskenti ősök szívósságával, megőrizted magad, és nyugodtan várod az öregséget egy párizsi, milánói vagy római lakásban. A postaládád mindig tömve van, s a postás gyakran hoz csomagot. Számodra kicsi lett a világ, és többé semmi sincs olyan messze, hogy oda nem juthatna el a levél.

Ha pedig megöregszel, mind közelebb kerülsz Taskenthez, ahonnan öt éves gyermekként elindultál. Mindebből csupán a kékes fényű villanyégőre emlékszel a vonatfülkében. Taskent kialudt csillagként világít öregségedben. A nevét suttogva ejted ki a szádon, mint valami varázsigét. Még majd talán kártyát is vetsz az asztalon, úgy, mint az apád. Taskent elérhetetlen: akárcsak azok a lampionok a fákön a Rathaus előtti parkban, egy bécsi télen, karácsony előtt, amikor tekintetteddel simogattad a mézeskalácsokat meg a téli fagyfalt sötét gömböcskéit, a vatacukrot meg a kandírozott gyümölcsöt, és elragadtatva hallgattad az utcai verklit meg szüleid fojtott hangját.

Öregkorodban, az utcán sétálgatva, gyermekkorodból ismert szavak ütnek meg füledet a nagyvárosi nyüzsgésben, mert menekültek mindig lesznek. Vállat vonsz majd, gyertyát gyújtasz az orosz templomban, és egy fémpénzt vetsz a koldus kalapjába.

S akkor telefoncsengetés hasított a lakás csendjébe. Olga az előszobában levő asztalkához lépett, és felemelte a kagylót.

A drót másik végén Rita jelentkezett. Hallotta, hogy Olga megjött, és látni szeretné. És, természetesen, mindkettőjüket elvárja szilveszterre.

Megbeszélték, hogy másnap délben találkoznak az Achillesben.

### 33.

A szeptember végi napok esőt hoztak. Bóra süvített Trieszt fölött, a hullámok átsaptak a riván, és a Ponte Rosso kihalt. A kávéházakban meleg volt.

Amióta Nóra meg James mellé Stanislas is beköltözött, a lakás szűknek bizonyult. James nem a szűkösséget, nem is a gyereksírást nehezményezte, hanem azt, hogy meg kellett válnia Nóra testétől, mely ezentúl a farkasfiókat táplálta a bölcsőben, aki gögicsélésével pírba vonta a kismama arcát. A gyermek jövetelével meghasonlottság lépett fel. Nyomott lelkiállapotát azzal gyógyította, hogy kalapot és kesztyűt vásárolt Nóranak. Egy pár kesztyű volt egyáltalán az első ajándék, amit Nóra valaha is kapott tőle. De hát a kalaptűk meg a selyemsálak, és – természetesen – egy-egy palack jóféle bor, mindez egy szempillantás alatt elérhetetlenné vált, mihelyt ránézett adósságainak jegyzékére, amelyet gondosan nyilvántartott egy noteszben.

A szavakban talált menekvést, a szavakban, melyek zuhatagként áradtak, záporoztak. A piciny átjárós szobába szorult, az ágyon heverészve éjszaka itt írt, nappal pedig itt pihente ki fáradalmait, miközben csupa banalításokkal foglalkozott: árulistákat silabizált, azoknak az árucikkeknek a jegyzékét, amelyeket a Beppo boltjában vettek. (A Beppónál – Nóra is, jómaga is megindultan gondoltak erre a névre, mely egy pólai vendéglőhöz fűződött.) Sajttekercsek, üveg tejek, kiflik rajzoltak gondolataiban, aztán következett a kiló liszt, egy tégely marinírozott sardella, az olajbogyó, a mandolata névre hallgató kedvenc nyalánkság kemény, fehér tömege. Mindezek a banalítások ellenséges hadakként sorakoztak fel vele szemben a hajnali órán. Az átjárós szoba ajtajában megjelent Mario, a szabó, és valami cédulát lobogtatott, nyaka körül pedig ott volt a hosszú, zöld centi, úgy hordta a nyakában, mint az idomító a kígyót.

James egyetlen mozdulattal elhessegette a kísértő látomásokat. Behódolni abban a pillanatban, feladni a még befejezetlen várat, egyenlő lett volna a vereséggel. S ezért szívesebben húzta fel a banktisztviselő fekete könyökvédőjét, vagy ábrándozott mozivállalkozásról Dublinban, semhogy az irodalom világában vízholdó fiú legyen kőműveséknél, recenziókat és esszéket írjon.

Az utóbbi hetekben, amióta naptár szerint is belegázoltak az esős, trieszti őszbe, James gyakran találkozott Vilfan úrral, egy vállalkozó szellemű nyomdással, aki érdeklődött a könyvei iránt. Természetesen, főleg az érdekelte, hogy James mért hagyta el Írországot.

Ne várja, Vilfan úr, hogy erre most kerek mondatokban válaszoljak, felelte a fiatal dublini. – Szertelenségemet már nem lehet a fiatalság számlájára írni. Én már nem vagyok fiatal, vén vagyok, mint az óceán.

Vilfan úr hörpintett a gyomorkeserűből, és a nyelve hegyével körülnyalintotta a száját.

James már régen a megíratlan novellák sötét lomtárába helyezte Vilfan urat, a sörgyári lerakatba, ahol a „ginnis”-t raktározzák. S pontosan azért, mert tudta, hogy a jámbor Vilfan biankó bevesz mindent, James minduntalan más okot hozott fel a maga önkéntes száműzetésére. Ezekben a tengerparti osztrák városokban mindig megszimatozta a költő vagy művész köntösébe öltözött besúgót. Jót derült rajta, hogy talán Vilfan úr is egy ilyen szorgos spicli, aki a deksikkel folytatott bizalmas beszélgetésekben vezeti le hazafiúi hevületét.

Bizony, másképpen volna, Vilfan úr, ha a Beppó szatócsnál fölírt pazar kontómat a Black Rock-i részeges Cheney írná be magának, akinél az apám egy egész kis vagyonnal maradt adós. Más az, amikor dublini macska szalad át előttünk az úton. Itt ez nem a sors ujjá.

Vilfannak jólestek James szavai, közben gondolatai is olyan lomhán araszoltak előre, akár a teste, mely sohasem szenvedett éhséget, és a kereskedő ősök finom idegszövetének védelmében élte életét, akik karsztvidéki dajkáik tápláló tejének köszönhatték első lépéseiket. Ezek a tenyeres-talpas vászoncelédek táplálták egy degenerált faj satnya utódait. A gyerekek erőre kaptak, s amikor felnőttek, nem felejtették el a karsztvidéki anyafarkasokat. Olykor-olykor segítő kezet nyújtottak szomjazó tejtestvérüknek. Vilfan úr is ilyenfajta készletéből engedte át magát a fiatal írnek, Trieszt leghíresebb magántanárának.

A saját városában, kedves Vilfan úr, nem nyomoroghat az ember olyan előkelően, mint ahogyan azt idegen partokon tesszük. Ilyen helyzetemben nem feleselgethetek az alkonyati madárral a Stephens Green-parkban, mert a részeges Cheney örökké a sarkamban van füzetével, amelybe a hitelből élőket, az adósait jegyzi. Ezt a madarat pedig a San Giusto aljában is hallom. A látóhatárt, itt, Triesztben, a Stephens Green lombjai szűkítik le előttem. Ért engem, Vilfan úr?

Vilfan bólintott, és az asztaluk mellett elhaladó pincértől még egy liter bort és egy pohárka gyomorkeserűt rendelt.

Tudom, az emberek mindenfélét kitalálnak majd, hogy mért vagyok száműzetésben. S minden ilyen ok csak részben lesz igaz, mert jómagam sem tudom pontosan felsorolni őket. De annyi bizonyos, hogy írói szituáció nélkül nem lehet alkotni. Én ezt itt, Triesztben találtam meg. Ahhoz, hogy hű maradjak az általam teremtett világhoz, nem fogadhatom el a siralom völgyének törvényeit. Kénytelen vagyok megszegni őket, s ezért nincs olyan lobogó, amely alatt vigyázzba vágom magam, nincs az a himnusz, amely megkönnyeztet.

Művészembernek jót tesz, ha külföldön él, folytatta James. – Mert csak akkor mentesülhet a Történelem szolgálatától, azoktól a megalázó tévhitektől, hogy az egyik fél öldököl, a másik meg harcol. Hogy ne járjon az esze katedrákon, papokon és besúgókon.

Vilfan úr szívesen ücsörögte át az éjszakát Jamesszel valamelyik kávéházban, ahol, miként Isten házában az ígét, úgy hallgatta, hogy egységedül egyetlen gyermekkor, egyetlen ifjúkor, egyetlen szenvedély létezik, s ők mindebben porszemek. Az egyik ilyen porszem maga Vilfan, az ő gyermekora, a karszt-hegyi házuk verandáján elszenvedett verések, a nagybátyjával tett gyalogutak, amidőn megmutatta neki, mely ösvényeken és csapásokon érkezett a gyonyuk.

Vilfan nem engedte meg, hogy felülkerekedjen benne a pénzéhség, úgy érezte, ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek a lazítást rendelte el a sors. A felhalmozott nagy vagyon a dekadencia gyönyöreire csábít. Ápolt ujjakkal átfonni a kristálypoharat, megírni egynéhány verset, és elandalodni a hegedű selymes futamain.

S nem neheztelt meg, amikor hazafelé tartva a fiatal dublini őt, a jóindulatú trieszti cívist is azok közé az elkényeztetett ficsúrok közé sorolta, akik csak az élvezeteket hajszojják, anélkül, hogy bárminek is ismernék az árát, egyetlenegy hangjegynek az árát, melyet a hektikás

zenész előcsal a szárazfából, egyetlen bokor árát a valamely palota előcsarnokában díszelgő festményen. James végigdülöngélte a trieszti utcákat, Vilfan ilyenkor hazakísérte, majd visszatért a város másik végébe, ahol lakott, csak nagyritkán bérelve konflist. Szívesebben gyalog ment haza a hajnali órán. Leült az üveges előtérben elhelyezett íróasztalához, s mikéntha kristálygömbben lakoznék, átengedte magát az írás gyönyörének. Kalligrafikus betűkkel bejelentéseket írt a trieszti prefektúrának. Egyikével azon három kiírt kézírásának, amelyeket különböző helyzetekben használt. A kerek gyöngybetűkkel kizárólag verseket írt. E kora reggelen azonban ferdén rótt, szálkás betűkre állította be kezét, hogy az az éber szem a prefektúrán éles elméjű, lucidus forrásra következtessen a kézírásból.

James azon nyomban kijózanodott, amikor előkerült az adósságnotesz, meg attól, hogy mi mindent kell még vennie. Mert küszöbön a tél. Minden szombaton elsőnek áll sorba fizetésosztáskor. Pietro Lanzi, a titkár, átnyújtja a pénzt. James pedig, Mária Terézia képmásába merülve, elkapja őfelsége szeme villanását.

No, és mi van akkor, ha felhúszom a bankhivatalnokok fekete könykvédőjét? – suttogta James. Mindent megteszek, csak hogy távol maradjak Írországtól, messze legyek a madártól, mely a Stephens Green lombjai között rikácsol a kora esti szürkületben. Mert a szót, melyet kimondok, s amelyből akár a kaucsukfa nedve, úgy csorran az örökkévalóság hordaléka, azt a szót egyedül a San Giusto lábánál találok, amíg a dublini alkonyatra várok.

Zsongás, puha trieszti zsongás, mely prelodiumként búcsúztatja a napot. Leszáll az est a város dübörgésére, annak minden utcájára, amelyeket gyors léptekkel ró, miközben órára siet tehetős tanítványaihoz. James úgy látja, a járókelők vonásain szelíd lágság ömlik el, csupa rózsás arc, mint ahogyan a dublini Fűvészkert fái rózsállottak azon a hajdani csütörtöki napon, amikor Nórával a külváros felé villamosozott.

Tanítványokból pedig mind több akad. Anna Schleimer, Amalia Popper . . . Nórának is jobb szabója van már.

S ilyenkor józanodott ki, ilyenkor, amikor mindenki azt gondolta, hogy teljesen elázott, és amikor minden irigye azzal vigasztalta magát, hogy ennek a nyeszlett írnek a pejslije nem bírja már tovább, hogy ennek a költőnek, aki fittyet hány nekik, békés cíviseknek, végül meg kell bűnhődnie.

Ó, igen, rájuk ismert Triesztben is, ezekre a nőkre, akik öbelőle csak a verseit szeretnék, legszívesebben nem vennének tudomást a szegénység napjairól, a hosszú listákról a szatócsnál, ehelyett – miként a tengerparti hotelszobák függőnyei mögött – csak mondatainak ragyogását élveznék.

S ilyenkor a maga ura volt, ilyenkor tudta, hogy az ő szava lesz az utolsó. Hogy mindezek a kevélykedő emberek, akik az ő érzékenységében lelnek vigaszra, egy kornak a belsőségei lesznek, húgykristályokként csapódnak ki sötét alaplapon.

Mindenki alszik. James végighalad a konyhán, majd az álomba merült Stanislas mellett, benyit a hálószobába. George piheg a bölcsőben. Ujjacskái kikandikálnak a takaró alól, úgy rózsállanak a redők között, mint a borjúmáj a Piazza Vico-i hentes bádogtepsijén.

Vajon mindez elég erős-e, hogy elbírja a hajómat? – ötlük fel Jamesben a kérdés, miközben ágyba bújjuk, és a lábával megérinti Nórát. Lehet-e egy egész életen át párviadalt vívni? S vajon megbízhatóan lélegzik-e az az idill, melyet az imént látott? S az a partfürdői kabinsor, az a gyermek a strandon, a kackiás tisztibajuszok jelentenek valamit? Hát az árbocok, a dagadó vitorlák, melyek alatt kalóznak álmodoznak?

S még egy pihentető álommal ajándékozva meg tudatát máris tovahajózott az éjszakában.

*A szavakat, melyeket nem értett, mindaddig ismételte magában, amíg betéve nem tudta őket: s akkor általuk öltött körvonalakat a körülöttük levő való világ. Úgy érezte, közeleg az óra, amikor majd ő is részt vesz ennek a világnak az életében, s tükön már készült a nagy szerepre, mely – sejtelve szerint – vár rá, de amelynek természetét illetően csak ködös elképzelései voltak.*

*Az estét nem kellett megosztania senkivel; s ilyenkor a Gróf Monte Christo egyik elnyűtt fordításába merült. Ennek a sötét bosszúállónak az alakja fölébe magasodott a tudatában mindennek, amit a gyermekkorában valaha is hallott vagy sejtett arról, ami különös és hátborzongató. Estéknként aztán a szalonsztalon elbíbelődve megcsinálta egy festői szigeti barlang mását kartonból meg arany sztaniolpapírból, melybe előzőleg csokoládé volt csomagolva.*

BORBÉLY János fordítása

(Folytatjuk)